

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 4. desember 2020 av Høyesterett i avdeling med

dommer Jens Edvin A. Skoghøy
dommer Henrik Bull
dommer Wenche Elizabeth Arntzen
dommer Cecilie Østensen Berglund
dommer Kine Steinsvik

HR-2020-2332-A, (sak nr. 20-026604SIV-HRET)
Anke over Frostating lagmannsretts dom 13. desember 2019

A (advokat Robin Pedersen Brauti – til prøve)

mot

Gjensidige Forsikring ASA (advokat Kjell Mandal)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Østensen Berglund:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder spørsmål om et avtalt oppgjør under en yrkesskadeforsikring kan kreves revidert i medhold av avtaleloven § 36, der den ervervsmessige uføregraden er økt, eller om femårsfristen i yrkesskadeforskriften § 5-1 om etteroppgjør stenger for dette.
- (3) A arbeidet tidligere i heltidsstilling som laboratorieleder ved X. Den 13. august 2001 fikk hun kokende vann over begge bena og høyre hånd som følge av en feil ved en autoklav (trykkoker). Ulykken førte til alvorlige brannskader, og i juni 2005 innvilget Nav en tidsbegrenset uførepensjon beregnet ut fra en ervervsmessig uføregrad på 60 prosent.
- (4) As arbeidsgiver hadde tegnet yrkesskadeforsikring i Gjensidige Forsikring ASA (Gjensidige), og skaden ble meldt til forsikringssselskapet. Etter noe forutgående korrespondanse tilbød Gjensidige i september 2005 A en standard yrkesskadeerstatning basert på 60 prosent ervervsuførhet, samt dekning av visse skaderelaterte utgifter. Beløpet som skulle erstatte tap i fremtidig erverv, var på 801 227 kroner og ble akseptert av henne.
- (5) A arbeidet deretter i 40 prosent stilling i X, frem til hun ble sykmeldt i januar 2015 på grunn av psykiske helseplager og økte smerter. Noe senere søkte hun om full uføretrygd, og denne ble innvilget av Nav i november 2016. Nav la til grunn at uførheten i sin helhet skyldes den forutgående yrkesskaden.
- (6) I januar 2017 fremmet A krav om revisjon av erstatningsoppgjøret. Gjensidige avviste kravet og viste til at fristen for å kreve etteroppgjør etter yrkesskadeforskriften § 5-1 var utløpt. A krevde deretter revisjon i medhold av avtaleloven § 36. Også dette ble avvist av Gjensidige.
- (7) A tok 7. september 2018 ut stevning for Sør-Trøndelag tingrett, som 6. mars 2019 avsa dom med slik domsslutning:
- «1. Gjensidige Forsikring ASA ved styrets leder betaler erstatning til A på 915 844 – nihundreogfemtentusenåttehundreogførtifire – kroner innen 2 – to – uker etter dommens forkynnelse.
 2. I sakskostnader betaler Gjensidige Forsikring ASA ved styrets leder til A 140 000 – etthundreogførtitusen – kroner innen 2 – to – uker etter forkynnelse.»
- (8) For tingretten anførte Gjensidige at det ikke forelå årsakssammenheng mellom yrkesskaden og den senere reduksjonen i ervervsevnen, og at oppgjøret under ingen omstendighet kunne kreves revidert etter avtaleloven § 36. Tingretten kom til at det var årsakssammenheng, og at det var grunnlag for revisjon i medhold av avtaleloven § 36. Erstatningen ble utmålt etter reglene om etteroppgjør i yrkesskadeforskriften § 5-1 andre ledd.

- (9) Gjensidige anket dommen til Frostating lagmannsrett, som 13. desember 2019 avsa dom med slik domsslutning:
- «1. Gjensidige Forsikring ASA frifinnes.
 2. Hver av partene dekker sine egne sakskostnader for tingretten og lagmannsretten.»
- (10) For lagmannsretten var partene enige om at det var årsakssammenheng mellom yrkesskaden og den økte uføregraden. En samlet lagmannsrett la til grunn at avtaleloven § 36 kunne anvendes som et supplement til yrkesskedeforskriften § 5-1. Flertallet mente imidlertid at vilkårene for avtalerevisjon ikke var oppfylt. Mindretallet konkluderte med at det var grunnlag for revisjon, men tok ikke stilling til utmålingsspørsmålet.
- (11) A har anket dommen til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen knyttet til avtaleloven § 36. Gjensidige har gjort gjeldende at bestemmelsen ikke kommer til anvendelse, slik at også dette spørsmålet har vært prosedert for Høyesterett.

Partenes syn på saken

- (12) Den ankende part, A, har i det vesentlige gjort gjeldende:
- (13) Lagmannsretten har korrekt lagt til grunn at avtaleloven § 36 kan påberopes som grunnlag for etteroppgjør i tilfeller der femårsfristen i yrkesskedeforskriften § 5-1 har løpt ut. Bestemmelsen er en generalklausul som skal sikre revisjon der det skjer en vesentlig, uforutsett utvikling etter avtaleinngåelsen som gjør avtalen urimelig. De nærmere vilkårene fremgår av rettspraksis. I saken her foreligger det en vesentlig endring av uføregraden, som partene ikke forutså ved avtaleinngåelsen. Erstatningsoppgjøret fremstår nå som urimelig og ubalansert. Den rettsanvendelsen som lagmannsrettens flertall bygger på, er derfor uriktig. Ved revisjon av avtalen bør beregningsmodellen i yrkesskedeforskriften § 5-1 andre ledd legges til grunn.
- (14) A har lagt ned slik påstand:
- «1. Tingrettens dom stadfestes.
 2. A tilkjennes sakens kostnader for lagmannsretten.»
- (15) Ankemotparten, *Gjensidige Forsikring ASA*, har i det vesentlige anført:
- (16) Det er ikke anledning til å kreve gjenopptak av et yrkesskadeoppgjør etter avtaleloven § 36 når femårsfristen i yrkesskedeforskriften § 5-1 er utløpt. Forskriftsbestemmelsen er en oppgjørsteknisk regel som oppstiller en relativt lav terskel for å kreve etteroppgjør, men som samtidig har en preklusiv oppgjørfrist.
- (17) Vilkårene etter avtaleloven § 36 er uansett ikke oppfylt, idet terskelen for å anvende denne i erstatningsrettslige saker er høy. Videre kan ikke en eventuell revisjon etter avtaleloven § 36 baseres på yrkesskedeforskriften § 5-1 andre ledd, fordi det vil innebære en betydelig overkompensasjon.

(18) Gjensidige Forsikring ASA har lagt ned slik påstand:

«Anken forkastes.»

Mitt syn på saken

(19) Hovedspørsmålet i saken er om revisjon av et oppgjør under en yrkesskadeforsikring er uttømmende regulert i forskrift 21. desember 1990 nr. 1027 om standardisert erstatning etter lov om yrkesskadeforsikring (yrkesskadeforskriften) § 5-1 om etteroppgjør, eller om avtaleloven § 36 kan påberopes som alternativ til denne. Før jeg går inn på forholdet mellom de to bestemmelsene, vil jeg gi en oversikt over mulighetene for å få endret eller gjenopptatt et erstatningsoppgjør.

Adgangen til å få endret eller gjenopptatt et erstatningsoppgjør

- (20) Som utgangspunkt er et erstatningsoppgjør endelig avgjort når det inngås en avtale eller det avsies dom i saken som blir rettskraftig. I enkelte saker kan imidlertid en etterfølgende forverring av skadelidtes helse medføre at det kan være grunnlag for et etteroppgjør. Et slikt oppgjør kan skje etter avtale, med hjemmel i særlovgivningen eller i henhold til generelle rettsregler.
- (21) I de tilfeller hvor en erstatningssak er avgjort ved dom, kan det fremsettes begjæring om gjenåpning etter tvisteloven § 31-4 bokstav a dersom det senere fremkommer opplysninger om faktiske forhold som var ukjent da saken ble avgjort. En slik begjæring må fremsettes innen ti år, jf. tvisteloven § 31-6 andre ledd.
- (22) Etter skadeserstatningsloven § 3-8 er det en viss adgang til å kreve revisjon av et erstatningsoppgjør dersom det skjer en forverring av skadelidtes helse. Et slikt krav må fremmes innenfor de alminnelige fristene som følger av foreldelsesloven. Bestemmelsen er en materiell revisjonsregel som kom inn i skadeserstatningsloven i forbindelse med vedtakelsen av tvisteloven. Forut for dette var behovet for revisjon i slike sammenhenger drøftet ut fra en prosessuell synsvinkel om muligheten til å reise ny sak, ved siden av de materielle revisjonsregler i avtaleretten.
- (23) Krav om erstatning etter yrkesskade er særskilt regulert i yrkesskadeforsikringsloven. Etter lovens § 13 første ledd gjelder reglene i skadeserstatningsloven kapittel 3 om skade på person også ved slike skader «så langt ikke annet er bestemt i eller i medhold av denne lov». Etter bestemmelsens andre ledd er det gitt forskrift om standardisert erstatning ved yrkesskade. Forskriften innebærer at skadeserstatningsloven § 3-8 om revisjon av erstatningsoppgjør ikke kommer til anvendelse ved yrkesskade. I stedet kan et oppgjør revideres etter yrkesskadeforskriften § 5-1 dersom skadelidtes ervervsmessige uføregrad eller medisinske invaliditet blir vesentlig forverret. Et krav om etteroppgjør etter denne bestemmelsen må fremsettes innen fem år etter at oppjøret var avsluttet.
- (24) Også avtalelovens ugyldighetsregler og ulovfestede regler om bristende forutsetninger kan komme til anvendelse ved revisjon av erstatningsoppgjør, ettersom erstatningsretten er en del av formueretten. I det følgende skal jeg særlig se på betydningen av avtaleloven § 36 i denne sammenheng.

Nærmere om avtaleloven § 36

- (25) Etter avtaleloven § 36 første ledd kan en avtale «helt eller delvis settes til side eller endres for så vidt det ville virke urimelig ... å gjøre den gjeldende». Ved avgjørelsen skal det både tas hensyn til avtalens innhold, partenes stilling og forholdene ved inngåelse, samt «senere inntrådte forhold og omstendighetene for øvrig», jf. andre ledd. Bestemmelsen suppleres av læren om bristende forutsetninger, jf. Rt-2010-1345 avsnitt 61.
- (26) Høyesterett har i flere avgjørelser drøftet i hvilken grad avtaleloven § 36 kan påberopes som grunnlag for revisjon av et erstatningsoppgjør etter personskade. I Rt-2013-769 avsnitt 46 uttalte Høyesterett at skadeserstatningsloven § 3-8 ikke var ment å innskrenke anvendelsesområdet for avtaleloven § 36. Etter sin ordlyd er reglene i § 3-8 begrenset til revisjon som følge av forverret helse, mens grunnlaget for kravet om etteroppgjør i den aktuelle saken var redusert ervervsevne. I tråd med forarbeidene til avtaleloven § 36, Ot.prp. nr. 5 (1982–1983), og med henvisning til underrettspraksis om erstatningsoppgjør, la Høyesterett til grunn at det kan fremmes krav om ytterligere erstatning dersom tre vilkår er oppfylt: Det må foreligge en vesentlig endring av ervervsevnen til ugunst for skadelidte, endringen må ligge utenfor det partene regnet med ved avtaleinngåelsen, og den inngåtte avtalen må i ettertid fremstå som urimelig og ubalansert.
- (27) Avgjørelsen er fulgt opp i HR-2019-1153-A. Det fremgår av avsnitt 56 i denne dommen at det kan være grunnlag for avtalerevisjon etter en helhetlig vurdering selv om ikke alle de tre vilkårene som ble presisert i 2013-avgjørelsen, er oppfylt. Dersom et krav om avtalerevisjon bygger på et annet grunnlag enn det som reguleres i § 3-8, følger det av avsnitt 45 at avtalen kan kreves revidert etter avtaleloven § 36.
- (28) Begge avgjørelsene gjaldt altså avtalerevisjon der kravet om dette var begrunnet i forhold som falt utenfor virkeområdet for skadeserstatningsloven § 3-8. Slik jeg oppfatter avgjørelsene, var dette et sentralt premiss for at avtaleloven § 36 kunne påberopes.
- (29) Betydningen av avtaleloven § 36 ved revisjon av erstatningsoppgjør er også drøftet i ulike lovutredninger. Jeg finner særlig grunn til å trekke frem NOU 1994: 20 Personskadeerstatning. Utredningen omhandlet blant annet utmålingsregler ved personskader. Om muligheten for å få revurdert en fastsatt erstatning uttalte utvalget på side 69:

«... skadelidte [kan] få revurdert oppgjøret etter vanlige avtalerettslige regler, særlig vil avtl. § 36 være av betydning. Etter denne bestemmelsen kan en avtale bl.a. settes til side hvis det vil virke urimelig å gjøre den gjeldende. Rettspraksis viser imidlertid at domstolene er meget tilbakeholdne med å sette en avtale til side på dette grunnlag, særlig hvis skadelidte under oppgjøret har vært representert av advokat. Skal endrede forhold tillegges vekt, kreves ihvertfall at det er en vesentlig forandring som er inntruffet ... »

(30) Videre heter det på side 70:

«For yrkesskader er reglene annerledes. Forskriften av 21. desember 1990 nr. 1027 gir i § 5-1 skadelidte rett til å kreve etteroppgjør hvis uførheten endrer seg vesentlig. Det er satt en frist på fem år for å gjøre kravet gjeldende.»

(31) De samme betraktningene er gjort i NOU 2011: 16 om standardisert personskadeerstatning. Utvalget la her på side 397 til grunn at avtaleloven § 36 kommer til anvendelse ved krav om revisjon av oppgjørsavtaler mellom skadevolder og skadelidte, men at de nærmere vilkårene er noe uklare.

(32) Videre viste utvalget på side 398 til at det eksisterer flere regelsett om revisjon og ny behandling, noe som foranlediget spørsmål om samordning. Som eksempel ble det pekt på yrkesskedeforskriften § 5-1 om etteroppgjør og spørsmålet om bestemmelsen suppleres av avtaleloven § 36. Utvalget gikk ikke nærmere inn på dette, men viste til at det foreslo en ny generell regel om adgangen til etteroppgjør som ville fjerne slik usikkerhet.

(33) Forslaget lød som følger:

«Et avsluttet oppgjør ... kan kreves opptatt til ny behandling hvis skadelidtes medisinske helsetilstand eller ervervsevne forverres vesentlig, og det er sannsynlighetsovervekt for at dette vil gi rett til en vesentlig høyere erstatning. Etteroppgjør kan ikke kreves senere enn 5 år etter at endelig oppgjør fant sted, likevel tidligst den dagen skadelidte fyller 26 år. ...»

(34) Det fremgår på side 401 at utvalget hadde sett hen til formuleringene i yrkesskedeforskriften § 5-1 da den utformet sitt forslag.

(35) Begge utvalgene synes ut fra dette å ha lagt til grunn at en generell bestemmelse om erstatningsrettslig etteroppgjør ikke skulle suppleres av avtaleloven § 36. Selv om en slik bestemmelse ikke er vedtatt, er utvalgenes synspunkter om samordningsspørsmålet av interesse for saken her.

Forholdet mellom avtaleloven § 36 og yrkesskedeforskriften § 5-1

(36) Jeg går så over til å vurdere om den særskilte bestemmelsen om etteroppgjør i yrkesskedeforskriften § 5-1 utelukker anvendelse av avtaleloven § 36 ved revisjon av erstatningsoppgjør etter yrkesskade.

(37) Ved yrkesskade utmåles erstatningen etter standardiserte regler i yrkesskedeforskriften. Forskriften bygger på en utvalgsrapport som ble avgitt 15. oktober 1990. Rapporten er inntatt som vedlegg I til NOU 1994: 20 Personskadeerstatning.

(38) Av rapporten fremgår det at utvalget foreslo standardiserte regler for å sikre et raskt, rimelig og effektivt oppgjør, samt likebehandling. Utvalget var klar over at reglene om standardisert erstatning i enkelttilfeller kunne innebære en over- eller underkompensasjon, men det ble lagt vekt på å utforme reglene slik at dette i minst mulig grad skulle skje, jf. vedlegg I side 165. Ettersom de standardiserte satsene ikke tok hensyn til risiko for videre utvikling av skaden, mente utvalget det var nødvendig å gi en regel om etteroppgjør

for de tilfellene der skaden forverret seg. Utvalget pekte i den sammenheng på at det etter alminnelig erstatningsrett er adgang til å ta hensyn til faren for at en skade skal forverre seg, men samtidig bare en meget beskjeden adgang til å fremme nye krav etter et avsluttet erstatningsoppgjør, jf. vedlegg I side 181.

- (39) Bestemmelsen om etteroppgjør i yrkesskadeforskriften § 5-1 fikk følgende ordlyd:

«Er erstatningen fastsatt etter § 2-2, kap. 3 eller kap. 4 og skadelidtes ervervsmessige uføregrad eller medisinske invaliditet som følge av ulykken endrer seg vesentlig, kan skadelidte kreve etteroppgjør. Krav om etteroppgjør må framsettes innen fem år etter at oppgjøret var avsluttet.

Ved etteroppgjør etter kap. 3 og kap. 4 beregnes først differansen mellom erstatningen skadelidte fikk ved oppgjøret og den erstatningen skadelidte ville ha fått ved oppgjøret om den nye invaliditetsgraden var blitt lagt til grunn. Deretter beregnes tilleggserstatningen på grunnlag av G på det nye oppgjørstidspunktet.»

- (40) Som det fremgår, gir ordlyden i bestemmelsen adgang til revisjon av det opprinnelige erstatningsoppgjøret både ved vesentlige endringer i ervervsmessig uføregrad og ved vesentlige endringer i medisinsk invaliditet. Eventuelle subjektive forutsetninger er uten betydning ved revisjon etter forskriften, og det stilles ikke krav om at avtalen er blitt urimelig. Utvalget anslo at vesentlighetskravet kunne være oppfylt ved en endring av ervervsuførheten på 20 prosent, som må forstås som 20 prosentpoeng, jf. NOU 2011: 16 side 394.
- (41) Fristen for å kreve etteroppgjør etter bestemmelsen er fem år etter at oppgjøret var avsluttet. Denne fristen er nærmere begrunnet i NOU 1994: 20 vedlegg I på side 182, hvor det fremgår:
- «Jo lenger tid som går, jo vanskeligere er det å fastslå hva som er årsaken til en forverring. Utvalget foreslår derfor at krav om etteroppgjør må framsettes innen fem år etter at det første oppgjøret var avsluttet, se *første ledd annet punktum*. Utgangspunktet for fristen er satt til det tidspunkt da skadelidte faktisk fikk utbetalt erstatningen. En slik frist kan virke hard. På den annen side vurderer utvalget det slik at det er nødvendig med en regel som avskjærer etteroppgjør i det uendelige. Ved vurdering av fristens lengde, må man ta hensyn til at den først begynner å løpe når det første oppgjøret er avsluttet. Er det en noe mer komplisert skade eller sykdom, vil det ofte ha tatt lang tid å få fastsatt uføregrad og gjennomført det første oppgjøret. Videre er utvalgets erfaring at de fleste forverringer som skyldes tidligere skade eller sykdom inntre i løpet av to til tre år etter oppgjøret. Utvalget vil også nevne at adgangen til etteroppgjør etter gjeldende rett er betydelig strengere enn etter utvalgets forslag.»
- (42) Bestemmelsen tar sikte på å balansere skadelidtes mulighet for å kreve revisjon etter en lavere terskel mot en endelig frist for å kreve etteroppgjør. Løsningen gir i de fleste tilfeller skadelidte en større mulighet for revisjon enn tidligere, og legger til rette for et raskt og effektivt etteroppgjør. Ordningen er samtidig kostnadseffektiv, fordi man unngår tvister som kunne oppstått lang tid etter ulykken. Bestemmelsen synes ikke å åpne for at avtaleloven § 36 kan anvendes som et alternativ til § 5-1 der femårsfristen er utløpt.
- (43) Også utvalget som avga NOU 1994: 20, la på side 151 til grunn at § 5-1 uttømmende regulerer adgangen til å kreve revisjon ved yrkesskade. Etter å ha slått fast at reglene for å få revurdert et oppgjør, er strenge, og at avtaleloven § 36 er lite velegnet, heter det:

«Adgangen til å få revurdert et oppgjør, må imidlertid holdes innen visse rammer. Yrkesskedeforskriften gir i § 5-1 et eksempel på hvordan en slik regel kan utformes.»

- (44) En uttømmende etteroppgjørregel som langt på vei tilsvarte § 5-1, ble, som nevnt, også foreslått i NOU 2011: 16.
- (45) Den ankende part har vist til at en kort og absolutt frist for å kreve etteroppgjør kan føre til at en skadelidt ikke vil forsøke å stå i jobb over tid, men tidlig søke uføretrygd. Det er i denne sammenheng vist til at en skadelidt under visse omstendigheter kan motta sykepengar og arbeidsavklaringspenger for en periode som samlet kan overstige fem år.
- (46) Dette hensynet var imidlertid en del av begrunnelsen for hvorfor utvalget som arbeidet med forskriften, foreslo en regel om etteroppgjør, jf. NOU 1994: 20 vedlegg I side 181, hvor det nettopp vises til at en skadelidt skal kunne forsøke seg i arbeid noen år uten å tape erstatningsrettslig. Jeg tilføyer at fristen etter § 5-1 først løper fra det tidspunkt oppgjøret avsluttes. I NOU 2011: 16 la utvalget til grunn at det i erstatningssaker kan påregnes at det går to år mellom konstateringstidspunktet og oppgjørstidspunktet. Utvalget pekte på at den samlede tiden fra skadetidspunktet til utløpet av revisjonsfristen dermed normalt ville være tilstrekkelig til at skaden og de ervervsmessige konsekvensene av denne har stabilisert seg, jf. side 401.
- (47) Til illustrasjon inntrådte skaden i saken her i 2001, oppgjøret skjedde i 2005, og fristen for å kreve etteroppgjør etter § 5-1 gikk ut i 2010, det vil si ni år etter skadetidspunktet. As atypiske skadeutvikling innebar imidlertid at kravet først ble fremsatt cirka 15 og et halvt år etter ulykken.
- (48) Jeg nevner at utmålingsreglene i forskriften § 5-1 andre ledd ikke tar høyde for at etteroppgjør kan skje mer enn fem år frem i tid. Både terskelen for å kreve revisjon og beregningsreglene i bestemmelsen er mer gunstig for skadelidte enn hva som følger av alminnelige regler, nettopp fordi etteroppgjørsperioden er begrenset til fem år. Utmålingsreglene kunne derfor ikke ha vært lagt til grunn om det hadde vært adgang til revisjon etter andre bestemmelser enn forskriften § 5-1 første ledd.
- (49) *Oppsummert* mener jeg at ordlyden i yrkesskedeforskriften § 5-1, sammenholdt med forarbeidene til denne og lovutredningene fra 1994 og 2011, viser at bestemmelsen uttømmende regulerer adgangen til etteroppgjør når kravet er begrunnet i en vesentlig forverring av enten den ervervsmessige uføregraden eller den medisinske invaliditeten. Der adgangen til avtalerevisjon på en slik måte er særskilt begrenset i lov eller forskrift, kan ikke avtaleloven § 36 eller læren om bristende forutsetninger påberopes som grunnlag for revisjon. Dersom et krav om etteroppgjør er begrunnet i andre forhold enn dem som er regulert i forskriften § 5-1, eksempelvis tilblivelsesmangler ved avtalen, vil derimot alminnelige avtalerettslige regler kunne komme til anvendelse.

Konklusjon og sakskostnader

- (50) Anken må etter dette forkastes.
- (51) Gjensidige har opplyst at selskapet ikke vil kreve sakskostnader, og dette skal da ikke tilkjennes.
- (52) Jeg stemmer for denne

D O M :

Anken forkastes.

- (53) Dommer **Bull:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (54) Dommer **Arntzen:** Likeså.
- (55) Dommer **Steinsvik:** Likeså.
- (56) Dommer **Skoghøy:** Likeså.
- (57) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Anken forkastes.